

УДК 37.018.432

© *Олена Пищик*
заступник директора
Чернігівського центра
професійно-технічної освіти,
кандидат педагогічних наук

© *Olena Pyshchuk*
Head's assistant
of the Chernihiv Center for Vocational Education
Ph.D in Pedagogy
e-mail: pishik_olena@ukr.net

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто проблему розвитку цифрової грамотності сучасного педагога в умовах організації дистанційного навчання. Систематизовано основні підходи до розуміння взаємозв'язку та визначення сутності цифрової грамотності як основної складової ефективності дистанційної освіти. Сутність розвитку цифрової грамотності є самостійною частиною цілої професійної підготовки, після чого розуміння готовності до дистанційного навчання інтегрується з фаховою підготовкою педагога. Одним з пріоритетних напрямків реформування освіти на сучасному етапі є приділяється розробка і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес і управління освітою. це викликало зміни в сфері освіти і вимагає від усіх учасників процесу розвивати цифрову компетентність. Тобто взаємозв'язок цифрової грамотності та дистанційного навчання учнів розглядається через призму структури самоосвітньої підготовки педагогів сьогодення.

Технічні та інформаційні засоби, що забезпечують життєдіяльність людини як у професійній сфері, так і в побуті, стали невід'ємною частиною життя. Процес інформатизації сучасного суспільства супроводжується істотними змінами в педагогіці, пов'язаних з внесенням корективів у зміст технологій навчання. Одним з перспективних напрямків розвитку освіти в Україні є підвищення професійної майстерності педагогів і створення інформаційного освітнього середовища. Міністерство освіти і науки впроваджуючи освітні реформи наголошує на діджиталізації навчання. Діджиталізація являє собою усвідомлений підхід докорінного перетворення будь-яких процесів на основі використання цифрових технологій. Необхідно розуміти, що цифрова трансформація — це глобальна

тенденція і максимальну вигоду від якої отримають заклади освіти, які мають усі перспективи стати лідерами в області перетворення освітнього процесу на основі використання цифрових тенденцій, зокрема, й у процесі освітньої партнерської взаємодії. Відповідно до цих завдань, кожен педпрацівник сучасної освіти повинен мати необхідні компетенції XXI століття та сформовану цифрову грамотність, як складову його професійної компетентності. Цифрова грамотність є складовою частиною професійної компетентності професій, які пов'язані із соціальною комунікацією та взаємодією з інформаційними системами, і педагога зокрема.

Питанням професійної підготовки педагогів присвячені дослідження: І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Моляко, О. Спіріна, Н. Приходькіної, Г. Тимошко та ін. Розвитку професійної компетентності педагогів приділено увагу в працях В. Олійника, М. Кравцова, Я. Коломінського, В. Пікельної, Т. Сущенко та ін.

Аналіз суті поняття «*професійна компетентність*» за результатами вивчення енциклопедичних, філософських, економічних, педагогічних та інших джерел дає змогу встановити, що професійна компетентність педагога є необхідною умовою професійно результативного виконання функціональних обов'язків, творчої діяльності та інноваційних підходів до організації освітнього процесу, формування особистості учня [1, с. 14].

Отже, професійна компетентність педагога є інтегрована властивість особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень професійної підготовки та ефективно взаємодіє з учнями у процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів. Професійна компетентність не лише відображає наявний у педагога потенціал і здатність його використовувати, але й породжує нові явища, умови життя та діяльності, що дозволяють йому бути успішним.

Визначаючи шляхи удосконалення професійної компетентності педагога дослідники стверджують, що кваліфіковані фахівці мають демонструвати високий рівень гнучких навичок («soft skills»), які вважаються найбільш важливими для глобального ринку праці у даний час. «Soft skills» («гнучкі навички») — комплекс неспеціалізованих надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі і високу продуктивність. Вони умовно розподіляються на: hard skills — професійні навички, soft skills — навички XXI ст. (креативність, колаборативність, критичне мислення, когнітивна гнучкість) і digital skills — основи програмування, комп'ютерної грамотності. Нині, як ніколи раніше,

від людей вимагається вміння кооперуватися та взаємодіяти «на рівних», у горизонтальних структурах (інноваційних екосистемах) [2, с. 4].

У «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» підкреслюється, що цифрові навички та компетенції є запорукою повноцінного розвитку цифрової економіки. Цифрова грамотність повинна бути однією із головних компетенцій. Більшість громадян України вже користується перевагами цифрових технологій. Наступним кроком є забезпечення того, щоб завдяки цим перевагам українці ставали економічно успішними [3].

Сучасне розуміння цифрової грамотності, європейськими й американськими дослідниками, на думку Н. Корецької та О. Мороз, обов'язково вміщує екологічне відношення до цифрових технологій як особливого середовища життя людини, що вимагає дотримання норм гігієни й відповідальності користувача [4].

В наукових дослідженнях підкреслюється, що «цифрова грамотність — набір знань і вмінь, які необхідні для безпечного і ефективного використання цифрових технологій і ресурсів інтернету» [5].

Цифрова грамотність — це широка та цілісна концепція, яка охоплює набагато більше, ніж функціональні цифрові навички, які педагоги повинні використовувати в цифровому суспільстві. На думку більшості дослідників, цифрова грамотність включає цифрові навички (digital skills), які необхідні для того, щоб вчитися, працювати та жити в цифровому світі. У доповіді ООН говориться про те, що цифрові навички покращують соціальну інтеграцію сучасної людини, цих навичок повинні обов'язково навчатися школярі й службовці приватного та державного секторів [6].

Цифрова грамотність педагога — це така ж система базових знань, навичок і установок у сфері повсякденного використання цифрових технологій, як і у людей інших професій. Тому нами за основу було взято визначення ООН, згідно з яким «цифрова грамотність — це здатність безпечно і належним чином управляти, розуміти, інтегрувати, обмінюватися, оцінювати, створювати інформацію та отримувати доступ до неї за допомогою цифрових пристроїв і мережевих технологій для участі в економічному і соціальному житті» [9].

Як інструмент професійної діяльності цифрова грамотність характеризується комплексом складників, серед яких:

– *комп'ютерна грамотність* — поєднує в собі призначені для користувача технічні навички в галузі використання комп'ютерної техніки;

— *ІКТ грамотність* — об'єднує в собі комунікаційну складову (навички для використання сервісів та культурних програм, що підтримуються і розповсюджуються через Інтернет) та інформаційну складову, під якою мається на увазі здатність оптимальним чином знаходити, отримувати, вибирати, обробляти, передавати та використовувати цифрову інформацію;

— *медіаграмотність* — уміння працювати з текстовою, графічною, відеоінформацією, іншими видами інформації, вміння використовувати об'єкти доповненої та віртуальної реальності;

— *технологічна грамотність* — вміння вибирати відповідні цифрові пристрої і технології для вирішення професійних завдань [4; 5; 7].

Отже, цифрова грамотність — важлива життєва навичка, що впливає на всі сфери професійної діяльності педагога. Важливо говорити про значення цифрової грамотності для всіх суб'єктів освітнього процесу. Адже сучасна «цифрова дитина» народжується, як часто говорять, «з мишкою в руках», в його житті цифрові пристрої та мобільні технології відіграють важливу роль. Педагог, щоб бути професіоналом у цифровому світі, цифрових технологіях, повинен бути мобільним та мати знання про можливості комп'ютерів (в тому числі всіх цифрових гаджетів) та технологій, розуміти роль цифрового освітнього середовища, вміти аналізувати інформацію, проектувати та створювати своє власне середовище, працювати в мережевих педагогічних спільнотах, враховуючи всі можливості обмеження, ризики Internet-середовища.

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу — один з найважливіших факторів успішного функціонування будь-якої освітнянської спільноти. В умовах дистанційного навчання, коли вчителі й учні не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією закладу освіти, педагогами, учнями і батьками — набуває особливої важливості.

Якими ж способами можна формувати цифрову грамотність та розвивати професійну компетентність педагогів сьогодні?

Цифровізація у сучасному світі створює не тільки нові можливості для розвитку якісної освіти, а й забезпечує свободу взаємодії, інтерактивних інструментів, якими може користуватися кожен, незалежно від місця проживання. Команда Міністерства цифрової трансформації продовжує й надалі сприяти створенню зручних онлайн-сервісів, які спрощуватимуть життя українців. Українська цифрова стратегія «Digital Agenda 2020» [8] передбачає трансформацію економіки України від аналогової до цифрової, придбання громадянами цифрових навичок, доступність цифрових

технологій по всій країні. Цифровізація всіх галузей економіки країни, впровадження цифрових технологій у всі сфери життя відкриває для країни непереврені можливості стосовно економічного розвитку країни і, як наслідок, підвищення якості життя її громадян. В основі цифровізації України знаходиться впровадження цифрових технологій у сферу освіти.

Отже, вимога створення цифрового освітнього середовища в навчальному закладі закріплена на державному рівні. В умовах цифрового середовища навчання в учнів формуються більшість найважливіших якостей та вмінь, що затребувані суспільством XXI століття та визначають особистісний і соціальний статус сучасної людини: інформаційна активність і медіаграмотність, вміння мислити глобально, здатність до безперервної освіти і вирішення творчих завдань, готовність працювати в команді, комунікативність і професійна мобільність, виховуються громадянська свідомість, правова етика і цифрова грамотність. Педагог має можливість використовувати широкий спектр сучасних інформаційних технологій, що вимагає переосмислення освітнього процесу в частині зміни практики його організації, де однією з першочергових стає завдання вироблення і реалізації нового підходу до його планування.

Використання сучасних інтернет технологій дає вчителю можливість провести будь-який урок на більш високому технічному рівні, насичують урок інформацією, допомагають швидко здійснити комплексну перевірку засвоєння знань. Учні більш глибоко і усвідомлено сприймають інформацію, подану яскраво, незвично, що полегшує їм засвоєння складних тем. Застосування на уроках інструментів цифрового освітнього середовища дозволяє організувати самостійну дослідницьку діяльність, що:

- сприяє досягненню більш високих якісних результатів навчання;
- підсилює практичну спрямованість уроків;
- активізує пізнавальну, творчу діяльність учнів;
- формує в учнів компетенції, необхідні для продовження освіти.

Для реалізації поставлених завдань необхідні як цілеспрямована робота в системі підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки, так і неформальна освіта (безперервне навчання, в тому числі з використанням дистанційних освітніх технологій, обмін досвідом роботи з колегами і «очне» уявлення свого педагогічного досвіду). Важливо відзначити, що використання дистанційних освітніх технологій допомагає педагогам у контексті роботи отримати навички використання сучасних інструментальних середовищ, інформаційних технологій, а також

співвідносити нові форми організації освітньої діяльності зі своїми потребами та можливостями.

Одним з важливих напрямків роботи є постійний саморозвиток педагога засобами сучасних дистанційних освітніх технологій. Свою роль у такому саморозвитку грають масові відкриті онлайн-курси, які представляють платформи та ресурси для самоосвіти педагогів: український громадський проект онлайн-курсів «Prometheus»; студія онлайн-освіти EdEra; освітній проект «На Урок»; онлайн-курси на Coursera тощо. Вони дозволяють педагогу:

- професійно розвиватися у предметній області;
- усвідомлювати сутність та можливості дистанційних освітніх технологій у професійному становленні людини в сучасному освітньому процесі;
- переносити досвід постійної самоосвіти на здобувачів освіти, формувати у них потребу та прагнення до навчання протягом усього життя.

Виділимо також ще один напрямок формування цифрової грамотності та компетентності педагогів. Так, в останні роки за підтримки Міністерства цифрової трансформації України створено Національну онлайн-платформу цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта». Мета проекту — навчити цифрових навичок щонайменше шість мільйонів українців до 2023 року. Так, у співпраці з педагогами Академії цифрового розвитку у здобувачів освіти є можливість опанувати особливості функціонування безкоштовних сервісів Google для використання у професійній діяльності та повсякденному житті.

Третій важливий напрям роботи педагога — використання у професійній діяльності ідей формуючого оцінювання та різних оціночних засобів, що базуються на використанні мобільних пристроїв та технологій. Сьогодні педагог повинен бути здатний провести швидке опитування з використанням мобільних додатків та на підставі даних опитування своєчасно скорегувати хід заняття. Важливим напрямком самоосвіти має стати створення критеріїв оцінювання важливих видів освітньої діяльності з використанням можливостей цифрових технологій. Педагоги усвідомлюють, що створення цифрових ресурсів допомагає в організації всього освітнього процесу: вибудовуванні індивідуальних освітніх маршрутів учнів, організації самостійної роботи на заняттях і вдома тощо.

Отже, відзначимо надзвичайну важливість формування цифрової грамотності як складової професійної компетентності у педагогів.

Цифрова грамотність — це навичка, яка надзвичайно важлива та ефективна для педагогічних працівників, що забезпечує можливість зануритися у неповторний світ цифрової реальності. У процесі оволодіння цифровою грамотністю педагоги набувають умінь дослідницької роботи із сучасними інформаційними об'єктами, опановують критичне осмислення явищ цифрової дійсності, а це неодмінно призводить до поліпшення способу мислення здобувачів освіти, забезпечує їм розмаїття варіантів для індивідуального, творчого самовираження та саморозвитку, готує їх до сучасних технологічних змін у професійній діяльності та суспільній роботі. Цифрова грамотність забезпечує можливість створювати педагогу інформаційно значущий освітній контент й управляти його змістом та бути професійно компетентним.

Список використаних джерел

1. Шевчук, Л. І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. І. Шевчук ; Центральний ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. — К., 2001. — 22 с.
2. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу : аналіт. зап. / Куйбіда В. С. [та інш.]. — Київ : НАДУ, 2019. — 28 с.
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] : розпорядження КМУ, 17 січня 2018 р., № 67-р. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#top>. — Дата доступу: 10.11.2020.
4. Корецкая, Н. Энафизм и нормы цифровой грамотности [Электронный ресурс] / Н. Корецкая, О. Мороз // Cult Look: научное бюро цифровых гуманитарных исследований. — Режим доступа: http://cultlook.org/nk_om_enoughism. — Дата доступа: 10.11.2020.
5. Тимофеева, Н. М. Цифровая грамотность как компонент жизненных навыков [Электронный ресурс] / Н. М. Тимофеева // Психология, социология и педагогика. — 2015. — № 7. — Режим доступа: <http://psychology.snauka.ru/2015/07/5573>. — Дата доступа: 11.11.2020.
6. A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator [Electronic resource] // United Nations, Unesco Institute for statistics. — 2018. — Mode of access: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacy-skills-2018-en.pdf>. — Date of access 13.11.2020.
7. Нестик, Т. Компетенции для сетевого поколения. Какие навыки необходимы сегодняшним школьникам и студентам [Электронный ресурс] / Т. Нестик //

Дети в информационном обществе. — 2010. — № 6. — С. 56–61. — Режим доступа: <http://detionline.com/assets/files/journal/6/journal-6.pdf>. — Дата доступа: 13.11.2020.

8. Цифрова адженда України — 2020 (Цифровий порядок денний – 2020). Концептуальні засади. Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uccs.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>. — Дата доступу: 14.11.2020.

DEVELOPMENT OF DIGITAL LITERACY OF A MODERN TEACHER IN THE CONDITIONS OF ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING

The article considers the problem of digital literacy development of a modern teacher in the conditions of distance learning organization. The main approaches to understanding the relationship and defining the essence of digital literacy as a key component of the effectiveness of distance education are systematized. The essence of the development of digital literacy is an independent part of the whole professional training, after which the understanding of readiness for distance learning is integrated with the professional training of the teacher. One of the priority areas of education reform at the present stage is the development and implementation of information and communication technologies in the educational process and education management. This has caused changes in education and requires all participants in the process to develop digital competence. That is, the relationship between digital literacy and distance learning of students is considered through the prism of the structure of self-education of today's teachers.

РАЗВИТИЕ ЦИФРОВОЙ ГРАМОТНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА В УСЛОВИЯХ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье рассмотрена проблема развития цифровой грамотности современного педагога в условиях организации дистанционного обучения. Систематизированы основные подходы к пониманию взаимосвязи и определения сущности цифровой грамотности как основной составляющей эффективности дистанционного образования. Сущность развития цифровой грамотности является самостоятельной частью целой профессиональной подготовки, после чего понимание готовности к дистанционному обучению интегрируется с профессиональной подготовкой педагога. Одним из приоритетных направлений реформирования образования на современном этапе является разработка и внедрение информационно-коммуникационных технологий в образовательный процесс и управление образованием. Это вызвало изменения в образовательном процессе и требует от всех его участников развития цифровой компетентности. То есть взаимосвязь цифровой грамотности и дистанционного обучения учащихся рассматривается через призму структуры самообразовательной подготовки педагогов современности.